SUOMEN ILMASTOPANEELI
The Finnish Climate Change Panel

Ympäristövaliokunta 11.2.2022

Ihmisoikeuspoliittinen selonteko ILMASTOKANTEISTA

Ari Ekroos, OTT, Professori, ilmastopanelisti

SISÄLLYS

- Pari huomiota selonteosta
- Ilmastokanteista
  - Erilaisia ilmastokanteita
  - Urgenda (Alankomaat)
  - Ilmastolakiperustaisista ratkaisuista (Saksa, Irlanti, Ranska)
  - Perinteisistä valitusasioista
- Ilmastokanteista yleisesti

Huomiota selonteosta

- Ilmastopaneeli on painottanut, että tulisi arvioida, kuinka Suomi kantaa vastuunsa globaalien ihmis- ja perusoikeuksien toteutumisesta ilmastonmuutokseen liittyvien haasteiden valossa
- Ilmastopaneeli on korostanut, että olisi syytä kiinnittää huomiota siihen, miten aktiivisesti ja koherentisti Suomi toteuttaa parhaimman saatavilla olevan tieteellisen tiedon mukaisia kansallisia päästövähennys- ja sopeutumistoimia poikkihallinnollisesti, politiikka-alasta riippumatta
- Ihmisoikeuspoliittinen selonteko on onnistunut tunnistamaan alkuperäiskansojen ja ilmaston-muutoksen kytköksen, mutta ei saamelaisiin liittyviä erityiskysymyksiä ilmastonmuutoksen edetessä
- Ilmastopolitiikan avulla voidaan myös tukea ihmisoikeuksien toteutumista niin kansallisesti kuin kansainvälisesti

Ilmastokanteista, yleistä

SUOMEN ILMASTOPANEELI
The Finnish Climate Change Panel

- Käsitteestä
  - Kanteissa esitettyjen vaateiden ydin on ollut, että
    - harjoitettu ilmastopolitiikka ei ole ollut riittävää ilmastonmuutoksen torjumiseksi ja
    - tuomioistuimen tulisi määrätä vastaaja toteuttamaan tiukempia toimenpiteitä ilmaston muutoksen ehkäisemiseksi
    - argumentaation perustana ovat enemmän tai vähemmän myös ihmisoikeudet
    - vastaajina oikeudenkäynneissä ovat yleensä olleet kansallisvaltiot ja EU
      - myös yksityisiin yrityksiin kohdistuneita kanteita on nostettu (SHELL-case)
- Erilaisia ilmastokanteita:
  - ihmisoikeusperustaiset ja kansainväliseen oikeuteen perustuvat kanteet;
  - ilmastolakiperustaiset;
  - vahingonkorvausoikeusperustaiset; ja
  - ympäristölainsäädäntöön perustuvat perinteiset valitusasiat

Ihmisoikeusperustaisista kanteista, Urgenda, Alankomaat

- Ihmisoikeusperustaisten perustana ihmisoikeussopimuksen rikkominen
- Ihmisoikeusperustaisten ilmasto-oikeudenkäyntien määrä on jo varsin suuri, kun caseja on globaalisti tunnistettu 112 kpl (2020)
- Urgenda-päätöksessä
  - Alankomaiden korkein oikeus määräsi hallituksen tehostamaan ilmastotoimia perusteena viranomaisen huolehtimisvelvollisuus ihmisoikeuksien turvaamisesta
  - Kanteen nosti 886 kansalaista
  - Lienee ensimmäinen ylimmän tuomioistuimen päätös, jossa kansalaisten kanteen seurauksena valtiota velvoitettiin tekemään kunnianhimoisempia ilmastotoimia.

Ilmastolakiperustaisista päätöksistä

- Saksassa taas perustuslakituomioistuin katsoi, että ilmastolaki ei sisältänyt riittävän selviä budjettivelvoitteita lyhyttä aikajännettä pidemmälle aikajänteelle (vuoden 2030 jälkeinen aika) ja se velvoitti lainsäätäjän antamaan 31.12.2022 mennessä tällaiset säännökset
- Ranskan korkeimman hallinto-oikeuden (Conseil d´Etat) päätöksen mukaan Ranskan valtiolla oli velvollisuus ryhtyä kaikkiin tarkoituksenmukaisiin päästövähennystoimenpiteisiin 31.3.2022 mennessä
- Irlannissa korkein oikeus määräsi hallituksen laatimaan uuden ilmastolain mukaisen ilmastopolitiikan suunnitelman, jossa esitetään miten kansainvälisesti sovittuihin ja kansallisesti asetettuihin päästövähennyksiin päästään

Voimassa oleva ympäristölainsäädäntö ja ilmasto

- Vedotaan jo suhteellisen usein ilmastoperusteisiin
- Jos lain soveltamisalan piiriin eivät kuulu kasvihuonekaasupäästöt, ei voi saada oikeussuojaa ilmastoperusteisesti
  - Esimerkiksi voimassa olevan ympäristönsuojelulain mukainen lupaharkinta ei mahdollista määräyksiä hiilidioksidipäästöistä tai muista pelkästään ilmastoperusteisista kysymyksistä
- Lainsäädäntö on uudistumassa
  - Kaavoitus- ja rakentamislakiehdotus mahdollistaisi varsin laajalti muutoksenhaun sillä perusteella, että kaavaratkaisu ei ole ilmastonmuutoksen hillitsemistavoitteiden mukainen tai siinä ei oteta riittävästi huomioon sopeutumista
  - Ympäristönsuojelulain osalta tilanne on auki, mutta ilmeisesti EU:n teollisuuspäästödirektiivin uudistamisen yhteydessä kysymystä tarkastellaan, myös kansallisesti tehty selvitys mahdollisuudesta ottaa ilmastokysymykset huomioon

Yleisiä huomiota kanteista

- Ilmastokanteiden taustalla ihmisoikeuksien lisäksi myös muuta ylikansallista sääntelyä (erityisesti kv. ympäristösopimuksia, kv. tapaoikeutta (no harm principle), soft law:ta) sekä ympäristöoikeudellisia periaatteita (erityisesti ns. varovaisuusperiaate)
- Vallan kolmijako-oppi ja tuomioistuinten rooli
  - Valtionsisäisesti selkeä, mutta kansainvälisen oikeuden suhde kansalliseen lainsäätäjään näyttää muotoutuvan jossakin määrin toiseksi
- Suomessa ei vielä ole nostettu ilmastokanteita
  - Voimassa oleva ja tuleva ilmastolaki mahdollistavat muutoksenhaun ilmastolain mukaisista päätöksistä
  - Ei voida pitää poissuljettuina – yleisesti vaikea arvioida menestymisen mahdollisuuksia

SUOMEN
ILMASTOPANEELI
The Finnish Climate
Change Panel

KIITOKSET MIELENKIINNOSTA!

Ari Ekroos, OTT, Professori, panelisti